

Логвінова Ксенія Вікторівна,
*студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І.В.*

ВПЛИВ РИМСЬКОГО ПРАВА НА ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ СПАД- КУВАННЯ В УКРАЇНІ

В процесі формування власне українського права наша держава особливо спиралась на зміст римського права, тож це яскраво зобразилось у Руській Правді та Литовських статутах. Цивільне право бере свої початки ще з часів Римської імперії, де і почало зароджуватись спадкове право. Вивчаючи досконально римське приватне право, ми можемо пізнати детальніше про походження правової системи вже сучасної України. Рецепція римського приватного права відбувалась на українських землях у XI–XII ст. і також паралельно в Європі. Цей процес включає в себе два види: прямий та опосередкований(похідний) [1, с. 89]. Роблячи висновки дії рецепції, можна стверджувати, що цей процес мав позитивні наслідки для правової системи.

На мою думку, головними джерелами формування сучасного спадкового права слугували Дигести Юстиніана, в яких зазначались види спадкування за законом та Закони XII таблиць, які передбачали не тільки спадкування за законом, а також за заповітом. У системі римського приватного права вважалось, що спадкове право має незалежний характер, тобто він не має зв'язку з іншими галузями майнового права. Саме римські юристи розробили поняття спадкового права та механізм спадкування за заповітом і за законом. Таким чином утворилось точне визначення щодо спадкового права. Сукупність правових норм, які регулюють порядок переходу майна вмерлого до інших осіб називали саме спадковим правом.

Поняття спадкування за законом було зафіксовано у римському праві раніше ніж спадкування за заповітом. Заповіт – це розпорядження власника своїм майном на випадок смерті. У тогочасній класичній сім'ї єдиним повноцінним власником майна вважався домовладика, тож тільки він міг розпоряджатися ним, і вказувати, кому перейде майно, у якій кількості та яким чином, у випадку смерті домовладики. В свою чергу, заповіт не визнавався договором, він лише вважався розпорядженням з відкладальною умовою, адже набував чинності лише з настанням смерті заповідача. Для того щоб заповіт був юридично визнаним, він повинен відповідати певним вимогам: заповідач повинен мати активну заповідальну правоздатність; заповіт повинен бути складений у формі, що визначається законом: у заповіті має міститися призначення конкретних осіб спадкоємцями, які повинні мати пасивну

заповідальну правоздатність. Якщо ж заповіт не відповідає цим вимогам – він вважається недійсним. В своя чергу, заповіти могли бути приватними, бо вони складались без участі органів державної влади, але якщо вони приймали участь, то такий заповіт називався публічним, який міг бути письмовим або усним. Коли спадкоємець обирав письмову форму заповіту, то він повинен був оголосити свідкам про існування цього документу. Спадкоємець повинен був його підписати, а потім це повинні були зробити ще свідки, засвідчуючи свої підписи печатками. На велике здивування, у деяких випадках навіть раби мали змогу стати спадкоємцями. Важливим пунктом заповіту є його свобода, а отже заповідач міг призначити спадкоємцем будь-кого.

Спадкування за законом існувало, але рідше ніж спадкування за заповітом. Існували спеціальні умови для здійснення спадкування за законом, а саме: відсутність заповіту, визнання його недійсним, смерть спадкоємців, які були зазначені в заповіті. У такому випадку спадкування наставало в порядку, який був визначений законом [4, с. 76]. Також цей процес мав назву «проти заповіту». Значних змін спадкування за законом зазнало шляхом втілення прав Юстиніана. Зміст цієї реформи передбачав розділення кровних родичів на п'ять класів, в яких зазначалась черговість на спадкування. Якщо хтось відмовлявся від спадкування, то черга переходила наступному по класу [2, с. 20].

24 серпня 1991 р. була проголошена незалежність України, тож з чого часу стало актуальним питання створення власної національної правової системи [1, с. 95]. Було вирішено, що основним джерелом для розвитку цивільного права України буде слугувати римське приватне право. Якщо ж детально порівнювати сучасне спадкове право та за часів Римської імперії, можна знайти багато спільного.

Для порівняння особливостей спадкування слід звернутися до чинного Цивільного кодексу України, а саме у ст.1235 ч.1 містяться положення про право заповідача на призначення спадкоємців. Заповідач має право призначати спадкоємцями будь-яку особу незалежно від наявності сімейних або родинних відносин. У ст.1244 про підпризначення спадкоємця можна знайти схожість із так званою «спадковою субституцією», яка була встановлена у римському праві [3, гл.85]ю

Щодо спадкування за законом, у ст.1258 про черговість спадкування за законом зазначено порядок черги спадкоємців. Також Цивільний кодекс передбачає певний поділ на класи спадкоємців, які теж були за часів Римської імперії. Ст.1277 ЦК про відумерлість спадщини також має певну схожість з поняттям «вимерочена спадщина», яке існувало у римській правовій системі [3, гл.86]. Це лише декілька прикладів з багатьох, які дають змогу безсумнівно

вважати, що ідеї та норми римського приватного права призвели неабиякий вплив на формування інституту спадкування в Україні.

На мою думку, саме через наближеність України до романо-германської правової системи сучасний Цивільний кодекс так схожий своїм змістом до права Юстиніана та інших нормативно-правових актів римського приватного права, адже воно є першоджерелом більшості західних кодифікацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко І.Й. Вплив римського приватного права на розвиток правового регулювання цивільних відносин в Україні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013 р. С.89,95
2. Вірченко В. В. Еволюція спадкового права в Римській імперії. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Серія : Право та державне управління. 2013р. С.20
3. Цивільний кодекс України. Верховна Рада України. Офіц. Вид. Парлам. Вид-во. Гл.85,86
4. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції : зб.наук. пр. Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара, Юрид. ф-т. Дніпро: Вид-во ДНУ, 2010. С.76

*Максимчук Дарина Андріївна,
студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І.В.*

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАНОВИЩА SERVI TA CIVIS У СТА- РОДАВНЬОМУ РИМІ

Римське суспільство – це сукупність різних категорій населення із своєрідними правами та обов'язками, саме тому варто вважати, що воно має ієрархічну структуру. На його верхівці знаходилися вільнонароджені римські громадяни (civis), далі за рівнем ішли вільновідпущеники (libertini) й з самого низу знаходилися раби (servi).

Раби протягом різних періодів розвитку держави мали різне становище, проте завжди вважалися основним робітничим класом. Перші представники цього прошарку з'явилися ще під час розпаду родового римського суспільства. Якщо розглядати їхнє правове становище, то в ранній період історії все розпочалося з домашнього патріархального рабства. У порівнянні з іншими етапами тут вони мали найбільше прав та захисту, адже їх ще вважали суб'єктами права та оберігав закон. На правах молодшого члена вони навіть входили до сім'ї, а за вчинення їм тілесних ушкоджень, домовладцю грозив